

Тоді їх міг врятувати хліб, тепер врятує пам'ять

Голодне лихоліття 1933-го - не просто історична минушина, а незагойна фізична та духовна рана українського народу, що пекучим боєм пронизує пам'ять багатьох поколінь. Ще з 1929 року розпочалася відверта боротьба проти українських селян, на яких навісили ярлик спекулянтів, що автоматично зараховувало їх до класових ворогів. Чотирирічна війна шляхом «ліквідації куркульства як класу» й усупільнення селянських господарств досягла свого апогею восени 1932 року. Тоді в села направили численні загони з чітко визначеними планами хлібозаготівель, що не вичерпували всіх форм здавання селянами збіжжя та продовольства державі. Крім цього, мали здати мірчуків збір, різноманітні заготівлі м'яса, вершкового масла, яєць, інше продовольство, повернути державі насінневу позику тощо...

Сьогодні важливо говорити про минуле задля майбутнього, адже безпам'ятність породжує бездуховність, котра з'їдає тіло й душу нації - перекреслює її історію, паплюжить традиції та руйнує соціокультурну самобутність народу. Голодомор великою мірою зруйнував українське село, що зберігало традиції української родини, високошлюбний потенціал дітонародження, що в майбутньому призвело до зменшення кількості населення. Ось що про реальність того часу розповідали свідки, які ще дітьми пережили цей геноцид.

«Пришла весна — принесла голод і біду, хвороби...»

- так охарактеризувала тодішній час Євдокія КРАВЧУК, хоч у той період їй не було й восьми років

У спогадах жінки виринали виразні картинки з односельцями, тіла випулі та в ранах, а з них текли кров і якась рідина. Здавалося, вони ось-ось лопнуть.

Народилася Євдокія Михайлівна в с. Миколаївка Миколаївської області. Село було чималеньке, налічувало 5 сотень (сотнею називали вулицю), та, на жаль, вижила тільки половина мешканців.

Жила у великій родині: дід, баба, мати й батько, три брати, вона й сестра. Усіх разом - дев'ять.

Щоправда, їм пощастило, бо дід був бондарем: майстрував і ремонтував бочки, вози й ін., тож у страшний голод виживали, були за порятунок продукти, якими розраховувалися з дідом за роботу. Ніби це було вчора, пам'ятав смак юшки з лободи. Щоб приготувати, бабуся й мама розпалювали піч віхтями з соломи. Увесь час люди одне в одного просили їсти. І завше, якщо було чим, то обов'язково ділились. У Кравчиків була корівка-годувальниця, яка виручила тоді багатьох односельців молоком. Усіх, хто просив. Та й чужинцям, хто заходив у хату, не відмовляли, що було, те й давали. Кого ж таки та біда скошувала, клали на візі і везли в рів, що викопували, й скидали на кучу. Та найстрашніше було навіть чути про те, що, наприклад, у сусідній оселі помирала маленька дитина, а вони її не ховали, а... з'їдали. Та жінка не впевнена, що мала право їх засуджувати, адже деякі люди втрачали здоровий глузд, бо були приречені на загибель.

Голодомор закарбувався на весь вік

сарненцю Павлу РАТИЧУ, бо ж пам'ятав його дуже добре

«Жив із сім'єю, в якій налічувалося сім душ: дід, баба, батько з матір'ю я та брат із сестрою», - згадував. Мешкали у великому селі Низи Краснопільського району, де протікала річка Псьол і працював шахтний завод. Там свого часу впродовж 1871-1879 років шоліта відпочивав і творив Петро Чайковський, зокрема написав музику до опери «Коваль Бакула» й інші музичні твори.

У голод їм жилося трохи легше, ніж, приміром, жителям сусіднього, яке було ще більшим, їм доводилося надто важко. Павлові Ратичу тоді виповнилося 10 років. Пам'ятав, як ловив молюски й мамка варила з них юшку. Дід із бабусяю, на жаль, померли, не витримали старенькі цих випробувань. Батьки й брат із сестрою

працювали в колгоспі. Батько - бригадиром. Якось приніс додому мішок вики, яку посіяли. Це було, в деякій мірі, тогочасне спасіння для родини. Згадував, як неодноразово незнайомці стукали у двері та просили їсти, батьки подавали, що було в хаті, а наступного дня вони вже лежали мертві в канавах... До 1933-го, пригадував Павло Тихонович, у школах кормили гарячими стравами, а в містах, до всього, давали пайки... А потім... Гарне й багатолюдне село вмирало через голодомор. Була ж там не одна

уся. Щоправда, матері вдалося дещо приховати з цінних речей, які й врятували їм життя, бо згодом вимінювала на продукти харчування. З усіх членів сім'ї вона й один із братів мали опухлий вигляд, а всі інші надто худі. Найбільше схудла мати. І як тільки вона вижила? «Напевно, їй допоміг Господь, щоб виходила нас і сама вижила», - розказувала пані Галина. Іншого пояснення не знає. На жаль, 15-річний брат Маркар таки помер. Не витримав... Уже з 1933-го в селі почав діяти колгосп, мати там працювала, а батько в тому ж році перед жнивними пішов також із життя... Ще пам'ятала, як у 1947-1948 роках, після війни, також забрали весь урожай, хвала Богу, голоду такого вже не було, але й не розкошували.

Серце жінки стискав біль від того, що на такій багатій і родючій віницькій землі, та й в інших областях Батьківщини, так нещадно та несправедливо гинули люди.

«Рятівними були смачні паляниці з риби», -

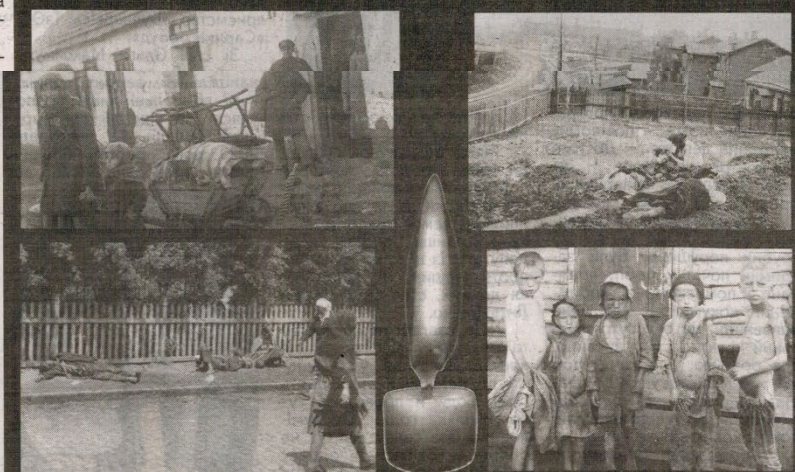
пригадував Іван ГАЛЕТА родом із Чернігівщини

«Ріс у великій багатодітній родині, яка, хоч і працювала до сьомого поту на чотирьох десятинах землі, ледве зводила кінець з кінцями, - повідав чоловік. - У господарстві були і кінь, і корова. У час колективізації в нас забрали все, залишили без нічого. І, так би мовити, голими й босими. Ходив у колгосп полоти посіви тютюну, за що отримував шматок хліба й баланду, яку випивав. Хліб завжди ніс додому меншим братам і сестрам». Пам'ятав випадок, коли мама заховала в піч жменю квасолі, та й там знайшли й забрали. Юшки варили з усього, що попадало під руку: кінський шавель, бур'ян, трава. Потім селом пронеслася велика повінь, що навіть у баюрах з'явилася дрібна риба. Ловили її, сушили, перетирали - з того пекли рятувальні смачні паляниці. Згодом ще й брат пішов працювати в колгосп, де давали хоч якийсь пайок, за ним ще один виконував людям роботу по господарству за харчі. Набідувалася родина добряче. Мама не витримала - померла, п'ятеро сиріт залишила. Іван був за старшого. Тяжко, надто тяжко виживали в ті дні. Та думки були не за себе, а, в першу чергу, за близьких, аби їм полегшити участь. «Слава Богу, вижили, а маму шкода...».

У суботу, 28 листопада, День пам'яті жертв голодомору. Якщо вам не байдуже, то запаліть свічку й поставте на своєму вікні - це буде мовчазна пам'ять про тих, хто не витримав геноциду. Тоді їх міг врятувати хліб, тепер врятує наша молюта.

Підготувала
Вікторія КОЛЯДИЧ із архівних матеріалів
«Сарненських новин»

Пам'ятай! Так знищували твій народ

Не забувай! Не пробачай! Не відступай!

сотня (вулиця), та й пропадали люди цілими вулицями. А ті вози з мертвими тілами? Хіба ж таке забудеш?..

«Мама, як горлиця, нас уберегла, та все ж брата похоронили»

Згадуючи той час, Галина СУПРУНОК найбільше пам'ятала матусю, яка неймовірними зусиллями оберігала їх, діточок, від загибелі. Галині Дорофіївні у віці неповних 5 років довелося пережити страхіття голодомору, смерть рідних людей, поневіряння. До останнього не розуміла, за що постраждала тоді родина, яка мала велике господарство, немалу ділянку родючої землі, на якій усе життя справно трудилися задля достойного життя. З розповідей рідних знала, що ще до 1933-ого по селах забирали в людей скот і всіляке приладдя, зерно й ін. для створення колгоспів, але голоду як такого ще не було. А ось уже з 1931-го почалися справжні тортури над селянами. Родина проживала в селі Воловодівка Вороновицького району (нині Немирівський) в Вінничині. Як у багатьох тоді селах, в їхньому ходила з двору у двір група активістів, підбираючи все. Особисто з їхнього двору й хати забрали та винесли геть